

Austatud lugeja!

Juhtusin suvepuhkuse ajal lugema Hartmut Maureri raamatut „Haldusõigus. Üldosa“ (Juura, 2004). Nn tavaliste haldussuhete kõrval käsitleb see raamat põgusalt ka erilisi võimusuhteid: haldussuhteid koolis, kinnipidamiskohtades, kaitsevæteenistuses, avalikus teenistuses ja mujal halduse sees. Maureri käsitluse kohaselt kuulub see 19. sajandi lõpus tekkinud, õigusriigist vaba ruumi õigustav teooria minevikku. Põhiseadus nõuab õigusriigi kehtivust kõigis riigi valdkondades, mistõttu Maurer avaldab imestust, et erilise võimusuhte teooriast pole kohati veel üle saadud. Tuletan meelde, et raamat ilmus esmakordselt Saksa maal 2002. aastal.

Niisiis: põhiseadus nõuab õigusriigi kehtivust kõigis riigi valdkondades. Usun, et vähe on neid, kes õigusriigi kõikehõlmava kehtivusega nõus poleks. Kui aga tungida läbi selle manifesti koore alla, põhimõtte sisse, siis mõnelgi juhul ütleb meie talupojamõistus meile midagi muud.

Väga huvitav oli 20. novembril 2006 ajalehes Helsingin Sanomat avaldatud kokkuvõtte Soome Unicefi poolt sealsete põhikooli õpilaste hulgas läbi viidud uurimusest. Selle kohaselt arvas peaaegu kolmandik küsitletutest, et Soome seadused lubavad laste tutistamist ning iga kümnes, et riigil on õigus võtta teatud juhtudel inimeselt ära inimõigused. Selge enamus oli seda meelt, et füüsilisest karistamisest on lapse kasvatamisel rohkem kasu kui kahju. 16% küsitletutest ei näinud lapse kehalises karistamises midagi taunitavat.

Kas lapsed tunnevad seadusi, sh põhiseadust? Vaevalt. Tõenäoliselt on lastel aga usk sellesse, et seaduses on kirjas ideaal: see, kuidas kõik asjad peaksid olema. Igasugune pettumus, olgu see siis põhjendatud või põhjendamatu, tuleb hiljem. Seega võib väita, et lapsesuu esindab talupojamõistust. Ja see lapsesuu tolereerib füüsilist karistust, peab seda teatud olukorras vajalikuks, heaks ja õiglaseks, kui soovite.

On aga ka teine võimalus: laps usub mitte niivõrd seaduse õiglusesse ja kehalise karistuse õigustatusesse, vaid täiskasvanu seadusekuulekusse ja headusesse. Kui lapse jaoks autoriteetne täiskasvanu last füüsiliselt karistab, siis järelikult on see võimalus seadusega sellele täiskasvanule antud; õpetaja või lapsevanem ei käituks ju seadusvastaselt! Täiskasvanu teab, mis on hea ja ta soovib lapsele head. Kui selline täiskasvanu juba kord valib lapse füüsilise karistamise tee, siis järelikult on see karistus vajalik, kas pole?

Muidugi erineb tegelikkus küsitlusel osalenute nägemusest: lapse füüsiline karistamine ei ole lubatud. Nagu näitab Soome küsitlus, ei tähista see „muidugi“ ühiskonna arusaama asjade tegelikust seisust, kuivõrd veendumust, mille kohaselt seniseid käitumismalle tuleb muuta. Selle veendumuse sätestamisega seaduses võtab riik vanemalt ja õpetajatelt ära ühe vahendi, mille abil on sajandite vältel lapsi kasvatatud. Riik on deklareerinud, et füüsiline karistus ei sobi tänapäeva.

Mina olin laps nõukogude ajal. Ma ei teadnud ei siis ega tea ka nüüd, kuidas tollased seadused „erilisi võimusuhteid“ reguleerisid, kuid karistusi, mida ma täna tean nimetatavat „füüsilisteks“, kasutati sõna mittekulmise korral küll. Tänapäeval on pedagoogidel ja lapsevanematel alles vaid sõna jõud. Kas selline vahendite piiramine on õige? Kindlasti, kuid sellega peaks kaasnema ka allesjäänud vahendiarsenali oskusliku kasutamise õpetus. Kas seda õpetust on vanematele ja pedagoogidele, tegelikult kogu ühiskonnale ka antud, selles julgen kahelda.

Üheks võimaluseks on koos vahendite piiramisega piirata ka vastutust. Näiteks leppida kokku, et kui vanem on selgitanud lapsele, et tikkudega mängimine on lubamatu ja võib põhjustada suure õnnetuse, siis vanem ei vastuta lapse põhjustatud tulekahju eest. Vastutab näiteks riik. See variant ei sobi? Vitsa hoidmine kapi otsas ka ei sobi? Mõelgem siis edasi, mis sobib. Pelk lootus, et ehk tikkudega mängimise keelust korduvalt üle astunud laps sellisest meelelahutusest ühel päeval tüdineb, ei sobi.

Katrin Prükk